

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ПЕДАГОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ПЕДАГОГІКИ, ПСИХОЛОГІЇ Й ОСВІТНЬОГО
МЕНЕДЖМЕНТУ ІМЕНІ ПРОФ. Є. ПЕТУХОВА**

**ФОРМУВАННЯ ЗАГАЛЬНОЛЮДСЬКИХ ЦІННОСТЕЙ У ДІТЕЙ
ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ КАЗКОТЕРАПІЇ**

Кваліфікаційна робота

на здобуття другого (магістерського) рівня вищої освіти

Виконала: здобувачка II курсу 212М групи
Спеціальності 012 Дошкільна освіта
Освітньо-професійної (наукової)
програми Дошкільна освіта

Тараненко Альона Вікторівна

Керівник к.пед.н., професорка Пермінова Л.А.
Рецензент Романович О.М.
директор Херсонського закладу дошкільної
освіти № 10 санаторного типу
Херсонської міської ради

Херсон – 2021

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ЗАГАЛЬНОЛЮДСЬКИХ ЦІННОСТЕЙ У ПЕРЕДШКІЛЬНИЙ ПЕРІОД	8
1.1. Загальнолюдські цінності як основа становлення особистості дитини дошкільного віку	8
1.2. Психологічні особливості сприймання дошкільниками навколишнього середовища	16
1.3. Концептуальні підходи щодо формування особистості	18
.	
1.4. Казкотерапія як метод впливу на особистість дитини дошкільного віку	25
РОЗДІЛ 2. ДОСЛІДЖЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВПЛИВУ КАЗКОТЕРАПІЇ НА ФОРМУВАННЯ ЗАГАЛЬНОЛЮДСЬКИХ ЦІННОСТЕЙ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ	29
2.1. Дослідження впливу казкотерапії на процес формування загальнолюдських цінностей у дошкільників	29
2.2. Методика роботи з казкою у закладі дошкільної освіти	35
.	
2.3. Аналіз результатів спостереження за формуванням загальнолюдських цінностей у дітей дошкільного віку засобами казкотерапії	39
ВИСНОВКИ	44

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	47
ДОДАТКИ.....	52
Додаток А. Інценізація казки В.О. Сухомлинського «Як котів соромно стало»	52
Додаток Б. Заняття з використанням казкотерапії «У світі доброти та дружби»	54
Додаток В. Кодекс академічної доброчесності здобувача вищої освіти Херсонського державного університету	57

ВСТУП

Актуальність теми дослідження випливає з важливості формування загальнолюдських цінностей у дошкільників, адже саме в цей вік закладається підґрунтя ціннісної сфери особистості. В дошкільному віці особливе значення для дитини має казка – уявна реальність, яка має на дитину вплив. Дошкільник, слухаючи казку, уявляє героїв, їх дії, співпереживає, оцінює вчинки, робить висновки. Саме тому казка впливає на ціннісну сферу, показуючи добро і зло. Уявна ситуація робить казку схожою на основний вид діяльності дошкільника – гру. Однак вплив казки на дитину можна посилити, обираючи правильні форми та методи роботи з нею. Для розвитку особистісних якостей дитини важливе не середовище, створене казкою, а його сприйняття дитиною. Казки не завжди добираються та презентуються достатньо різноманітно, в основному це – читання, розповідь, мультфільми за мотивами казок. Казки мають перспективи використовуватися для розвитку в дітей уяви, мислення, мовлення, творчості і розвитку добрих почуттів. На жаль, в сучасних родинах традиції сімейного читання зустрічаються доволі рідко, а формуванню моральних уявлень дітей приділяється мало уваги.

Казкотерапія, як засіб розвитку моральних уявлень дітей дошкільного віку, дозволяє підібрати правильну подачу та зробити вплив казки на особистісні якості дошкільника максимально ефективним. Особливо важливим є застосування казкотерапії в умовах сучасної залежності людства від гаджетів, коли книга є менш популярним джерелом отримання інформації не тільки для самої дитини, а й для її батьків, які є прикладом для наслідування.

До загальнолюдських цінностей належать добро, вірність, чесність, віра, справедливість, відповідальність та ін. Низький рівень їх

сформованості призводить до проблем у суспільстві, неосвіченості та невихованості. Загальнолюдські цінності є спільними орієнтирами для всього суспільства, а ці орієнтири століттями закладені у казках з метою зародити основи добра ще в дитинстві.

Варто відзначити, що проблема формування загальнолюдських цінностей дошкільника засобами казкотерапії вивчена недостатньо..

Формуванню загальнолюдських цінностей приділено увагу у працях Х. Алчевської, С. Васильченко, Л. Виготського, І. Гербарта, Л. Глібова, М. Драгоманова, А. Люблінської, А. Макаренка, С. Русової, В. Сухомлинського, К. Ушинського та ін.

Дослідники розглядають літературу у ролі засобу виховання особистості, але проблема формування загальнолюдських цінностей засобами казкотерапії залишається недостатньо вивченою. Це зумовило вибір теми дослідження «Формування загальнолюдських цінностей у дітей дошкільного віку засобами казкотерапії».

Мета дослідження – обґрунтувати умови формування загальнолюдських цінностей у дітей дошкільного віку засобами казкотерапії, експериментально перевірити ефективність використання обраних форм та методів.

Відповідно до мети визначено такі **завдання дослідження**:

1. Схарактеризувати загальнолюдські цінності як основу становлення особистості дитини дошкільного віку;
2. Визначити концептуальні підходи щодо формування особистості;
3. Дослідити вплив казкотерапії на процес формування загальнолюдських цінностей у дошкільників;
4. Охарактеризувати методикау роботи з казкою у закладі дошкільної освіти;

5. Проаналізувати результати спостереження за формуванням загальнолюдських цінностей у дітей дошкільного віку засобами казкотерапії.

Об'єкт дослідження – процес формування загальнолюдських цінностей у дошкільників.

Предмет дослідження – формування загальнолюдських цінностей у дошкільників засобами казкотерапії.

Реалізувати поставлені мету та завдання дозволило використання таких **методів дослідження**: *теоретичні*: аналіз психолого-педагогічної літератури щодо ролі казкотерапії у формуванні загальнолюдських цінностей, синтез, класифікація, систематизація, порівняння, прогнозування та узагальнення – для з'ясування стану досліджуваної проблеми у сучасній теорії та практиці, уточнення сутності базових понять, визначення змісту та сутності загальнолюдських цінностей, обґрунтування форм та методів формування загальнолюдських цінностей дошкільників засобами казкотерапії; *емпіричні*: діагностичні (психолого-педагогічне спостереження, анкетування); педагогічний експеримент з аналізом здобутих результатів.

Зв'язок роботи з науковими темами, програмами та планами. Кваліфікаційна робота пов'язана з напрямом наукових досліджень кафедри педагогіки, психології й освітнього менеджменту ім. Є. Петухова Херсонського державного університету «Теоретико-методологічні засади формування конкурентоздатного фахівця освітньої галузі».

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що:

Вдосконалено зміст формування загальнолюдських цінностей дошкільників засобами казкотерапії.

Практичне значення одержаних результатів полягає у вдосконаленні системи форм та методів формування загальнолюдських

цінностей дошкільників засобами казкотерапії. Результати дослідження можуть бути використані здобувачами освіти спеціальності 012 Дошкільна освіта», викладачами педагогічних факультетів ЗВО, вихователями закладів дошкільної освіти.

Апробація результатів дослідження: основні положення і результати дослідження здійснено шляхом їх оприлюднення у збірці наукових праць «Магістерські студії» (публікація «Казкотерапія як засіб формування морально-ціннісної сфери у дітей дошкільного віку»).

Структура та обсяг кваліфікаційної роботи. Структуру кваліфікаційної роботи становить вступ, два розділи, висновки, список використаних джерел (в кількості 45 найменувань), 3 додатки. Загальний обсяг роботи – 57 сторінок.

РОЗДІЛ 1. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ЗАГАЛЬНОЛЮДСЬКИХ ЦІННОСТЕЙ У ПЕРЕДШКІЛЬНИЙ ПЕРІОД

1.1. Загальнолюдські цінності як основа становлення особистості дитини дошкільного віку

Цінність – термін, широко використовуваний в філософії та соціології для того, щоб вказати на загальнолюдське, суспільне та культурне значення об'єктів та явищ, для позначення тих об'єктів та явищ, які виступають як значущі в життєдіяльності суспільства, соціальних груп і окремих індивідів, що відсилає до світу цільового, змістової основи, абсолюту [21].

Особливість загальнолюдських цінностей в тому, що вони є свідомою реалізацією кращих результатів нормативної діяльності в різних сферах життя людей, держав, людства, а точніше – в їх взаємовідносинах, взаємодіях [40].

Загальнолюдські цінності – це реальні для людей, універсальні, вічні, які не суперечать правовим законам і моральним принципам і нормам, матеріальні і моральні засоби, способи, умови, які здатні задовільнити і задовольняють матеріальні та духовні потреби людей, а отже, обов'язково є необхідними, бажаними, мають істотну значущість для кожної особистості, для суспільства та людства в цілому, для держави, яка розуміє істотні інтереси суспільства та громадян даної країни [21].

Необхідно розрізняти три типи загальнолюдських цінностей:

1) загальнолюдські цінності – те, що стосується кожної нормальної особистості (від первісної людини до сучасної, від дитини до літньої людини);

2) цінності людства – те, що представляє собою абсолютну, вічну, неминущу потребу і важливість для людства в цілому;

3) загальнодержавні цінності – те, що обов'язково має бути у центрі уваги кожної країни та багатогранної політики [23].

Основною є система загальнолюдських цінностей.

Найважливішою загальнолюдською (в сенсі: для всіх людей, для кожної людини як біосоціальної істоти) цінністю і єдиною основою всіх інших загальнолюдських цінностей є життя.

Всі загальнолюдські цінності пов'язані між собою певною відповідністю, спорідненістю, знаходяться в єдності один з одним.

Саме ці загальнолюдські цінності насамперед і є головними критеріями оціночної діяльності людей: «це – небезпечно або безпечно для життя», «це корисно або шкідливо для здоров'я», «це – добро (благо) або зло», «це – творення (творчість) або руйнування», «це – істина або брехня», «це – прекрасно або потворно», «це – справедливо чи несправедливо», «це – щастя чи нещастя»? І даний вид їх діяльності є життєво важливим в єдності його з практичним, пізнавальним і нормативним видами [21].

Дослідниками доведено, що виховання загальнолюдських цінностей необхідно починати в дошкільному віці, так як вони грають першорядну роль у формуванні особистості дитини. Період дошкільного дитинства – найважливіший етап у вихованні людини, формуванні гуманних почуттів і відносин. Важливе місце займає формування у дітей уявлень про норми моралі, що регулюють відносини людини до оточуючих людей і однолітків, різним видам діяльності, матеріальним цінностям, до самого себе, а також про можливість дошкільнят використовувати ці норми в якості засобів самостійної регуляції поведінки і взаємин з дітьми.

Процес засвоєння загальнолюдських цінностей дітьми дошкільного віку досить складний і представлений наступним чином:

На першій стадії у дитини відбувається формування уявлень про себе, тобто усвідомлення свого «Я», власних особистісних якостей, на другий – спроба оцінити навколишній світ, соціальну природу, стосунків між людьми; третя стадія пов'язана з самоусвідомленням дитиною місцезнаходження в навколишньому світі.

Ці стадії грають важливу роль в дошкільному дитинстві. Наступні стадії включають усвідомлення своїх матеріальних і духовних цінностей, самооцінку відповідно до життєвої мети, визначення стилю поведінки, корекцію поведінки. Діти з раннього віку починають засвоювати правила і етичні норми суспільства, вчать оцінювати вчинки інших дітей з точки зору моралі, підпорядковувати свою поведінку загальноприйнятим нормам, у них з'являються етичні переживання [40].

Особливу роль в житті вихованця грає соціальне середовище, в рамках якого на дитину впливають значущі люди (батьки, вихователі, педагоги). Саме вони виступають посередником між малюком і навколишнім світом, завдяки ідеалам і нормам культури, індивідуальних особливостей кожної дитини. Дошкільник приймає певні ролі і установки, інтеріоризується в них і робить своїми власними. Разом з ними він також засвоює і систему загальнолюдських цінностей.

Спочатку дитина оцінює тільки чужі вчинки (інших дітей, літературних героїв), але вже в середньому дошкільному віці вона оцінює дії незалежно від свого відношення, а також може обґрунтувати свою оцінку. В середньому і старшому дошкільному віці дитина набуває здатність оцінювати свою поведінку, намагається діяти відповідно з тими моральними нормами, які вона засвоює. Ціннісні орієнтації дитини формуються в спілкуванні з дорослими, в процесі засвоєння правил і норм

поведінки. Одночасно відбувається накопичення практичного досвіду безпосередньої взаємодії з однолітками і дорослими людьми. Перетворення соціальних цінностей в значимі для самої дитини здійснюються за допомогою перетворення емоційної сфери, яка починає зв'язуватися з правилами поведінки і взаємин людей. І до кінця дошкільного віку відбувається поступовий перехід від емоційно безпосередніх до опосередкованих моральних критеріїв та відносин. Розуміння такого непростого механізму формування загальнолюдських цінностей у дітей дошкільного віку важливі і для педагогів і для батьків [3].

Моральний розвиток і виховання дитини – це виховання її відносин зі світом, з іншими людьми, з самою собою за допомогою одухотворення і гармонізації цих відносин. Формування і розвиток особистості дитини – це не лише процес, а і результат виховання, саморозвитку та соціалізації. Відомо, що основу духовно-морального розвитку становить суспільна, родинна культура, а також культура в закладі освіти – в тому середовищі, де живе дошкільник, який проходить процес становлення особистості. Культура передусім охоплює систему цінностей, закріплену в традиціях та суспільній свідомості, та уможлиблює задоволення духовних потреб, стає підґрунтям для пошуку вищих цінностей [15]. Увага до цієї проблеми з боку держави, громадськості, педагогів, психологів, філософів тільки посилюється протягом останніх десятиліть, незважаючи на значну кількість теоретико-методологічних робіт зарубіжних і вітчизняних дослідників в рамках зазначеної тематики.

У роботах Ж. Піаже, С.Н.Коропової, А.І.Подільського та інших розглядаються умови, чинники, закономірності морального розвитку особистості. І.С.Кон, Л.Колберт, Л.І.Рувинський та інші вказують на важливість формування вміння вирішувати морально-етичні проблеми.

Педагогічному аспекту означеної проблеми присвячені дослідження Гришина Д.М., Зайцева В.В., Сироткіна Л.Ю. і багатьох інших дослідників.

Проблема духовності і моральності, а відповідно і формування ціннісної сфери, активно розробляється в філософській та психологічній літературі. Дослідження процесу формування загальнолюдських цінностей у дітей дошкільного віку тісно взаємопов'язані з дослідженнями в області морального виховання та становлення особистості (Л.І. Божович, Т.А. Маркова, В.Г. Нечаєва, Т.А. Рєпіна, А.А. Рояк), а також з вивченням взаємовідносин дітей дошкільного віку (Л.Артемова, В.С. Мухіна, Є.О. Смирнова). Ґрунтуючись на дослідженнях Рубінштейна Л.С., духовність трактуємо як внутрішній світ особистості, а моральність – як проходження нормам поведінки, прийнятим в суспільстві.

Під духовно-моральним розвитком будемо розуміти здійснюване в процесі соціалізації послідовне розширення і зміцнення ціннісно-сміслової сфери особистості, формування здатності людини оцінювати і свідомо вибудовувати на основі традиційних моральних норм і моральних ідеалів ставлення до себе, інших людей, суспільства, держави, Батьківщини, світу вцілому [21].

Ряд аспектів духовного розвитку дитини було висвітлено у філософських творах античних авторів, таких як Аристотель, Квінтіліан і Платон. Засновник наукової дошкільної педагогіки Коменський Я.А. у праці «Материнська школа» (1633 рік), сформулював цілісну концепцію духовного розвитку дитини в передшкільний період. В першу чергу, він вважає, що «Материнська школа» – це перший щабель освіти. Таким чином, демонструється, що статус матері, роль материнства пов'язують жінку з обов'язками першого вихователя та вчителя для власної дитини. Материнські школи Коменський вважав наймасштабнішим ресурсом системи освіти. Він підкреслював, що першочергова батьківська турбота в

подібного роду школі реалізує виховання духу в якості основної частини існування людини. Виховними пріоритетами материнської школи визначена ієрархія завдань, вирішення яких буде тривати і на інших щаблях освіти, коли до повчання у вірі, благочестя і добрих звичаїв приєднано навчання наукам, мистецтвам і мовам [3].

У вихованні благочестя за Я.А.Коменським було виділено кілька складових:

- 1) Формування основи релігійних уявлень про Бога, його мудрість.
- 2) Виховання почуття вдячності та чуйності дошкільника.
- 3) Розвиток прагнення до духовного життя, виконання Божих Заповідей.

Завдання духовного розвитку дітей пов'язані з розвитком чеснот, основа яких закладена у дошкільному віці. До таких чеснот за Коменським належать: почуття любові, чесність, охайність, шанобливість, благодійність, терпіння, скромність, небагатослівність.

У 1826 р була опублікована робота німецького педагога Ф. Фребеля «Виховання людини», де він обґрунтував з позиції християнської антропології мету виховання як розкриття божественного людського початку. В якості умов духовного становлення дитини, починаючи з раннього дитинства Ф. Фребелем були названі:

1. Чистота і ясність слів і справ вихователів і батьків.
2. Розуміння вихователями та батьками важливості місії надання сприяння розкриттю Божого образу в душі у дитини.
3. Вивчення життєвого покликання конкретних дітей.
4. Глибина і цілісність духовного життя вихователів.
5. Духовне єднання дітей і дорослих.
6. Наявність щасливих життєвих умов в області виховання дітей.

Сучасний національний виховний ідеал слід визначати відповідно до наступних критеріїв:

- відповідно до національного пріоритету;
- спираючись на необхідність збереження наступності щодо національних виховних ідеалів минулих історичних епох;
- спираючись на Конституцію;
- спираючись на Закон України «Про освіту».

Запорукою сформованості загальнолюдських цінностей є духовно-моральне становлення особистості дошкільників, що представлено в якості важливого компонента соціального замовлення для освіти. Зміст духовно-морального розвитку та виховання особистості визначено згідно з базовими національними цінностями. При цьому воно набуває конкретний характер і напрям в залежності від того, які з цінностей поділяються суспільством, а також яким чином здійснюється передача цих цінностей від покоління до покоління [21].

В цілому, духовно-моральний розвиток і виховання особистості – це складний і багатоплановий процес. Він є невіддільним від людського життя в усій своїй повноті і суперечливості, про товариства, культури, сім'ї та людства в цілому, а також від країни проживання та культурно-історичної епохи, яка формує спосіб життя народу, а також людської свідомості [17].

В даному процесі сфера педагогічної відповідальності буде визначена низкою положень:

- зусилля держави і суспільства на сьогоднішній день орієнтовані на виховання серед дітей та молоді активної громадянської позиції, а також відповідальності за свою державу. Загальна освіта, котра вибудовує партнерські відносини з іншими інститутами соціалізації, виступає у вигляді основного інституту педагогічного впливу на духовно-моральний розвиток особистості громадян. Причому, в якості основного суб'єкта, який

реалізує цілі духовно-морального розвитку, а також виховання, і визначає безпосередні шляхи і методики їх досягнення на базі досвіду і традицій вітчизняної педагогіки, а також власного досвіду, виступає педагогічний колектив закладу дошкільної освіти. Зміст духовно-морального розвитку та виховання дошкільнят, діяльність педагогічних колективів дошкільних установ, повинні бути орієнтовані на цілі, на досягнення яких спрямовані зусилля суспільства і держави [30]. Так, сфера дошкільної освіти спрямована на забезпечення духовно-морального розвитку та виховання особистості вихованця для становлення і розвитку його громадянськості, а також прийняття загальнолюдських і національних цінностей, а також слідування їм у подальшому житті.

Таким чином, духовно-моральний розвиток і виховання – поняття багатогранне, має в своєму змісті ієрархічну систему ціннісних орієнтирів особистості. Духовно-моральне становлення особистості на основі загальнолюдських цінностей в сучасному розумінні визначається як цілісний, науково-обґрунтований, спеціально організований процес взаємодії суб'єктів, спрямований на створення умов для своєчасного формування моральної вихованості особистості як інтегративного особистісного утворення, що включає в себе систему моральних уявлень, почуттів і поведінки і забезпечує розвиток здібностей до морального самовизначення і поведінки згідно суспільно прийнятих і особистісно значущих моральних норм, цінностей та ідеалів. Загальнолюдські цінності – це реальні для людей, універсальні, вічні, які не суперечать законам та моральним принципам й нормам, матеріальні та духовні засоби, умови, які здатні задовільнити та задовольняють матеріальні та духовні потреби людства, а отже, обов'язково є необхідними, бажаними, мають істотну значущість для кожної особистості, для суспільства та людства в цілому, для країни, яка розуміє інтереси суспільства та її громадян. Виховання

загальнолюдських цінностей необхідно починати в дошкільному віці, так як вони грають першорядну роль у формуванні особистості дитини. Період дошкільного дитинства – найважливіший етап у вихованні людини, формуванні гуманних почуттів і відносин. Важливе місце займає формування у дітей уявлень про норми моралі, що регулюють відносини людини до оточуючих людей і однолітків, різним видам діяльності, матеріальним цінностям, до самого себе, а також про можливості дошкільнят використовувати ці норми в якості засобів самостійної регуляції поведінки і взаємин з дітьми.

1.2. Психологічні особливості сприймання дошкільниками навколишнього середовища

У психології під сприйманням розуміється процес відображення дійсності у всіх її взаємозв'язках. Сигнали з навколишнього середовища людина сприймає за допомогою різних органів чуття. Від них інформація надходить у головний мозок, де «переробляється» і «породжує» відчуття.

Важливу роль в сприйнятті грає діяльність людини, її мова і «багаж» накопиченого життєвого досвіду. Все це дозволяє бачити не лише властивості окремих предметів, а й сприймати повноцінну картинку навколишньої дійсності. У дошкільників сприйняття сенсорне. Уміння людини сприймати інформацію, на відміну від здатності це робити, не є вродженою. З'явившись на світ, дитина вчиться це робити. Дошкільник бачить предмети, чує певні звуки, відчуває дотики і відчуває запахи. Це є свідченням сформованості механізму сприйняття. Ось тільки використовувати його дитина не може – ще не вміє. Значення процесу сприйняття важко переоцінити [18].

Це основа пізнання людини, фундамент для її подальшого розвитку. З сприйняття починається пізнання світу, яке передбачає задіяння у роботі розумових операцій – уваги, мислення та пам'яті. Ось чому так важливо знати його особливості розвитку і бути зацікавленим у цьому розвитку.

Пізнання світу дитиною починається зі сприйняття.

Існують особливості розвитку сприйняття в молодшому дошкільному періоді. Вік характеризується активною руховою і ігровою діяльністю, що дозволяє взаємодіяти з предметами і пізнавати їх властивості; початком використання мови і її активним розвитком. Все це служить каталізатором для розвитку всіх процесів пізнання, і, зокрема, сприйняття.

Особливістю сприйняття дітей 3-4 років є предметність сприймання. Для дітей цього віку властивості предметів ще невіддільні від самих предметів. Наприклад, лимон завжди жовтий і якщо дошкільник 3-4 років побачить фрукт жовтого кольору, то він буде переконаний, що це лимон. Розглядаючи зображення предметів, діти трьох і чотирьох років фіксують увагу на одній картинці, що виділяється розміром, кольором або формою, деталі і від неї «домислюють» весь предмет. Наприклад, побачивши комп'ютер, дитина все швидше помітить його більшу частину (монітор) і вирішить, що це телевізор. Інформація та її сприйняття в 3-4 роки тільки конкретно предметні. Відсутнє чітке сприйняття: сприйняття дітей цього віку дещо «розмите», йому не вистачає чіткості. Наприклад, діти цього віку не впізнають близьких і добре знайомих людей, одягнених в карнавальні костюми, навіть за умови «відкритої особи». Трьох і чотирирічки бачать загальну картинку, ускладнюючи її аналізувати і зіставляти факти. Батьки (вихователі) здатні надати істотну допомогу в розвитку сприйняття дитини, активізуючи процес і направляючи його [18].

Основні розвиваючі завдання передшкільного періоду:

- 1) Сприяти пізнанню дітьми нових предметів і явищ.

2) Вчити дітей маніпуляціям з предметами з метою виявлення їх властивостей, призначення, особливостей.

3) Розвивати уміння дізнаватися предмети і явища за їх властивостями, порівнювати, виділяти схожість і відмінності, знаходити особливості.

4) Розвиток сприйняття форми і кольору предметів.

5) Сприяти розширенню кругозору дітей, розвитку їх допитливості.

Отже, у психології під сприйманням розуміється процес відображення дійсності у всіх її взаємозв'язках. Сигнали з навколишнього середовища людина сприймає за допомогою різних органів чуття. Від них інформація надходить у головний мозок, де «переробляється» і «породжує» відчуття.

Молодший дошкільний вік характеризується активною руховою і ігровою діяльністю, що дозволяє взаємодіяти з предметами і пізнавати їх властивості. Особливістю сприйняття дітей 3-4 років є предметність сприймання. Основними розвиваючими завданнями передшкільного періоду щодо формування сприйняття є: сприяння пізнанню дітьми нових предметів і явищ, навчання дітей маніпуляціям з предметами з метою виявлення їх властивостей, призначення, особливостей, розвиток умінь дізнаватися предмети і явища за їх властивостями, порівнювати, виділяти схожість і відмінності, знаходити особливості, розвиток сприйняття форми і кольору предметів, розширення світогляду дітей, розвитку їх допитливості.

1.3. Концептуальні підходи щодо формування особистості

Педагогічна наука вважає виховання і освіту важливим чинником формування особистості дитини у процесі її морально-духовного розвитку. Результати досліджень з педагогіки і психології показують, що дошкільне виховання є найважливішим етапом формування особистості дитини. В цей же період під впливом освіти і виховання, орієнтованого на певну мету, починають формуватися моральні якості особистості, а до 6-7 років, коли виникає більш стійка форма позитивної поведінки, дитина стає все більш зайнятою у відносинах з оточуючими з точки зору етичних правил і норм, тому важливо з найменшого віку приділяти увагу морально-етичному вихованню [15].

Завдання і зміст виховання дітей дошкільного віку полягає в тому, що потрібно виховувати моральність і прагнути до розвитку духовного світу дитини, її свідомості, моральних почуттів, особистісних якостей і поведінки.

Завданнями морального виховання є:

- Виховувати у дітей моральні почуття, уяву і поведінку.
- Виховання культури поведінки і позитивних відносин.
- Усунення негативних відчуттів в поведінці.

Ці спільні завдання конкретизуються за віковими групами і знаходять своє відображення в змісті освітнього процесу [17].

Завдання і зміст морального виховання ґрунтується на дотриманні основних принципів і педагогічних умов морального виховання в дитячому садку. Відповідно до завдань і змісту виховання дітей дошкільного віку розроблені його принципи. До них відносяться:

- ідейно-виховна робота, спрямована на певну мету;
- зв'язок морального виховання з життям і часом;
- активність дітей;
- навчання в команді;

- систематичність і послідовність виховної роботи;
- чуйність;
- єдність виховного впливу сім'ї, саду та дорослих;
- схиляння до позитивних якостей у дитини;
- передбачити всебічний розвиток особистості дитини [21].

Важливе значення для формування особистості має застосування різних методів і прийомів в моральному вихованні дітей дошкільного віку. Методи морального виховання – це діяльність, спрямована на оволодіння дітьми моральними уявою і знаннями, виховання в них моральної поведінки і позитивних відносин, моральних почуттів і якостей особистості.

Методи морального виховання діляться на наступні групи:

I група методів, спрямованих на формування моральної свідомості, тобто моральної уяви та знань, бажання виконувати такі вчинки.

II група – методи, спрямовані на формування культурної поведінки і позитивних відносин.

III група – це допоміжні методи, спрямовані на стимулювання моральних почуттів і відносин.

Всі групові методи забезпечують виховання моральних почуттів і особистісних якостей. Основні вимоги, що пред'являються до методів даних груп: активну участь самих дітей в спеціально створеній ситуації, щоб звернути увагу дітей на їх уявлення про добро і зло, обговорити норми моральної поведінки; екстравагантне ставлення до почуттів кожної дитини. Категорично забороняється критикувати дошкільника недоречно, сміятися над ним, нехтувати ним. У всіх методах використовується комплексно з певною послідовністю [42]. Основні функції цих методів включають: позитивні, моральні почуття у дітей, співчуття до героїв творів, які читаються дітям, радість від успіху, печаль разом з невдачею; розкриття

змісту деяких етичних правил, які незрозумілі дітям; використання сюжетів на етичні теми. Таким чином, для того, щоб діти оволоділи моральними уявленнями і поняттями і перетворили їх у повсякденну звичку, повинна бути організована інтенсивна діяльність дітей під керівництвом дорослих. Вихователь застосовує всі засоби і методи виховання у дитини моральних почуттів у його особистості, так як він може навчити його зразкам гарної поведінки. Проблему формування загальнолюдських цінностей необхідно вирішувати вже в дошкільному віці, так як саме в цьому віці відбувається накопичення соціального досвіду дитини, відбувається первинна орієнтація всього майбутнього життя. Моральний розвиток особистості має свої витоки, закономірності та послідовність, процес цей починається дуже рано під впливом різноманітних чинників і умов, в цьому процесі можна виділити етапи, які тісно пов'язані з віковими особливостями розвитку дітей, соціальною ситуацією розвитку. З плином часу дитина опановує прийнятні в суспільстві норми і правила поведінки і взаємин, привласнює способи і форми взаємодії [17].

Специфічною особливістю процесу духовно-морального розвитку та формування особистості необхідно вважати його тривалість і безперервність, а також те, що результати відтерміновано в часі.

Процес формування цінностей дитини передбачає проходження декількох етапів:

- перший етап – формування уявлень про моральні якості (Цінності);
- другий етап – поява мотивів;
- третій етап – поява ставлення про цінності;
- четвертий етап – потреба і практична реалізація, що виражається в своїх вчинках і поведінці [15].

З огляду на те, що дошкільний вік найбільш сензитивний для формування таких якостей особистості, як повага до інших людей,

толерантність, громадянськість, любов і дбайливе ставлення до навколишньої природи, відповідальність, підкреслимо особливу роль сучасного дитячого садка як одного з найбільш важливих факторів, що істотно впливає на розвиток дитини. Моральний розвиток дітей дошкільного віку пов'язаний не тільки з отриманням знань про моральні норми, але перш за все з емоційною включеністю дошкільнят в процес, з появою їх власного ставлення до моральності, правил та норм. Дошкільний вік є сенситивним для розвитку основ моральної свідомості, почуттів і поведінки. На цьому віковому етапі діти освоюють зміст ряду етичних норм і правил, відкривають їх соціальне значення, набувають практичного досвіду поведінки; активно розвиваються соціально – моральні почуття і емоції дітей, формується гуманне ставлення до однолітка, закладаються основи моральної позиції [15].

Аналізуючи практичний досвід в даному напрямку, і плануючи експериментальну роботу, ми виходили з таких основних положень:

- дошкільне дитинство – найважливіший період в моральному становленні особистості. Виховання відбувається завдяки цілеспрямованим педагогічним впливам, ознайомленню дітей з цінностями в процесі різної діяльності;

- розвиток особистості передбачає формування ціннісних орієнтацій, що в свою чергу визначає такі завдання практичної діяльності в рамках вирішення проблеми як збагачення духовно-моральних уявлень дитини; розвиток свідомості;

- непорушне підґрунтя моральних переконань закладається у дитинстві, коли незмінні моральні цінності (добро, честь, справедливість) є доступними для розуміння дошкільнят лише за наявності яскравої наочності.

Засоби впливу на особистість дитини можна об'єднати в кілька груп:

1. Художні засоби: образотворче мистецтво, художня література, музичне мистецтво, кіномистецтво та ін. Ця група важлива, так як сприяє емоційному забарвленню пізнавальних моральних явищ. Діти дуже жваво, емоційно і довірливо сприймають казки, вірші, оповідання, розглядають ілюстрації до книг. Художні засоби найбільш ефективно допомагають формуванню у дітей моральних уявлень і почуттів.

2. Природа є значущим засобом виховання почуттів і поведінки: дає можливість розвинути емоційну реакцію, гуманні почуття в дітей, бажання піклуватися про слабших, тих, хто потребує допомоги, а також захищати їх.

3. Власна діяльність дошкільнят: гра, навчання, праця, заняття творчістю. Вона необхідна при вихованні практики моральної поведінки.

4. Особливе місце займає спілкування, яке виконує завдання коригування (уточнення) уявлень про мораль і виховання почуттів і відносин.

5. Засобом розвитку ціннісної сфери може бути вся атмосфера, в якій живе дитина: атмосфера доброзичлива, з любов'ю, гуманністю або жорстокістю, аморальністю.

Навколишнє середовище – це засіб виховання почуттів, уявлень, поведінки. В системі педагогічних засобів духовно-морального розвитку та особистісних якостей дітей дошкільного віку особливе місце займають дидактичні казки, спеціально розроблені з метою навчання і розвитку у дітей ціннісної сфери. Дидактичні казки використовуються в роботі з дітьми дошкільного і молодшого шкільного віку. Мета дидактичної казки – передати дитині певне нове знання, вміння, навички; показати сенс і важливість того чи іншого морального вчинку або дії. Найчастіше така казка закінчується невеликим завданням (пов'язаним з темою казки), яке дитина повинна виконати. Коло знань, умінь і навичок, яким навчає

дидактична казка, велике. Наприклад, замаскована «під казку» розповідь про те:

– як і з якою метою необхідно вітати своїх друзів зі святами, наприклад, з днем народження;

– як і навіщо потрібно навчитися самотійно одягатися;

– як і навіщо потрібно прибирати на місце іграшки;

– як і навіщо потрібно бути ввічливими з оточуючими людьми.

Будь-яке рутинне і нудне для дитини заняття наповнюється величезним змістом, якщо про цю рутинну річ розповісти відповідну казку, «ожививши» задіяні в ній предмети і процеси [17].

Отже, результати досліджень з педагогіки і психології показують, що дошкільне виховання є найважливішим етапом формування особистості дитини. В цей же період під впливом освіти і виховання, орієнтованого на певну мету, починають формуватися моральні якості особистості, а до 6-7 років, коли виникає більш стійка форма позитивної поведінки, дитина стає все більш зайнятою у відносинах з оточуючими з точки зору етичних правил і норм, тому важливо з найменшого віку приділяти увагу морально-етичному вихованню. Важливе значення для формування особистості має застосування різних методів і прийомів в моральному вихованні дітей дошкільного віку. Моральний розвиток особистості має свої витоки, закономірності та послідовність, процес цей починається дуже рано під впливом різноманітних чинників і умов, в цьому процесі можна виділити етапи, які тісно пов'язані з віковими особливостями розвитку дітей, соціальною ситуацією розвитку. Специфічною особливістю процесу духовно-морального розвитку та формування особистості необхідно вважати його тривалість і безперервність, а також те, що результати відтерміновано в часі. Засоби впливу на особистість дитини можна об'єднати в кілька груп: художні засоби, природа, власна діяльність дітей,

спілкування, навколишнє середовище. В системі педагогічних засобів духовно-морального розвитку та особистісних якостей дітей дошкільного віку особливе місце займають дидактичні казки, спеціально розроблені з метою навчання і розвитку у дітей ціннісної сфери.

1.4. Казкотерапія як метод впливу на особистість дитини дошкільного віку

Потенціал духовно-морального розвитку казки використовувався такими відомими педагогами, як К.Ушинський, Л.М. Толстой, В.О. Сухомлинський. Дослідженням навчальної та народної казки, а також казкотерапії займаються сучасні вчені в галузі педагогіки і психології: Г.Н. Волков, Т. Д. Зальотова, А. В. Запорожець, Л. Д. Короткова. Казка ефективна і у виховних цілях: через конфліктні ситуації між героями дошкільниками осмислюються етичні норми, моральні цінності і ідеали. Як зазначає Короткова Л. Д., педагогічна ефективність казки очевидна, так як повчальний досвід героїв оповідання відкладається в свідомості людини, а також через символи «лягає» в підсвідомість як своєрідний «банк даних». Майже у всіх казках, відомих нині, є елемент дидактики, але є казки, які цілком присвячені ціннісним проблемам, а це означає, що вони можуть бути успішно використані для реалізації педагогічної мети. Такі казки, які ефективно підходять для реалізації педагогічної мети та виховних завдань, ми називаємо дидактичними [22].

Казкотерапія є методом психологічної корекції особистості дитини за допомогою читання або прослуховування народних або літературних казкових творів, тексти яких спеціально підібрані. Казкотерапія є одним із видів бібліотерапії [11].

Слід зазначити яскраво виражений дидактичний характер та виховний потенціал народних казок. Всі казки повчальні, як правило, вони стверджують певну моральну істину. Технологія використання казки для виховання дошкільнят дозволяє застосувати казку для: усвідомлення дитиною основних життєвих принципів і закономірностей; для передачі життєвого досвіду старших поколінь та отримання відчуттів власної причетності до суспільства, відновлення зв'язків з родинною пам'яттю, морального розвитку та формування ціннісної сфери. Таким чином, до дидактичних казок можна віднести як народні, так і авторські казки.

Існує наступний алгоритм роботи з казкою:

1. Прочитання казки і її аналіз разом з дітьми.
2. Формулювання цілей подальшої роботи з дітьми.
3. Поетапне планування роботи.
4. Підсумок роботи з дидактичною казкою в формі виставок виробів, малюнків, результатів власного письменництва, показу вистав та ін. [22].

Використання дидактичної казки в процесі розвитку дітей дошкільного віку має супроводжуватися яскравим наочним матеріалом, який виконує ряд важливих функцій:

- принцип доступності матеріалу (слуховий, візуальний канал сприйняття);
- можливість організації самостійної роботи дошкільнят, що розширює можливості вихователя для вирішення освітніх, виховних і розвивальних завдань;
- наочний матеріал для дидактичних казок може бути двох видів: демонстраційний (великий) – для показу дітям (аудіо, відео) і роздатковий (дрібний) – яким діти користуються, сидячи за столом і виконуючи дидактичні завдання (ляльки, картки із зображенням героїв казки і т.д.) [18].

Розвиток інтересу дітей до казок, що формує моральні орієнтири поведінки, досягається тим, що педагог ставить перед ними завдання, що поступово ускладнюються, при цьому не поспішає підказувати дії, надаючи дітям простір для самостійної творчості. При цьому важливо, щоб у дітей зберігалися відповідний емоційний настрій, невимушеність, щоб вони переживали радість від участі в казці [2].

Казка виступає як засіб всебічного виховання особистості дитини. Зміст казок формує у дошкільнят правильне відношення до явищ суспільного життя, навколишнього середовища, Батьківщини, моральних категорій добра і зла, честі і совісті. За допомогою казки у дошкільників формується моральне уявлення про дбайливе ставлення до навколишнього світу, про норми поведінки в суспільстві, про взаємини з іншими дітьми та із дорослими, про слабкі та сильні сторони особистості (її позитивні та негативні риси). В процесі створення і відтворення дидактичних казок педагог вчить дітей самостійно мислити, аргументувати свій вибір, вирішуючи завдання виховання моральних почуттів і відносин. Під керівництвом педагога діти можуть інсценувати дидактичну казку, отримуючи власний досвід зіткнення з моральними цінностями. Роль педагога в цьому процесі полягає не тільки в передачі дітям знань про моральні норми поведінки, але і в організації роботи по моральному вихованню таким чином, щоб діти емоційно включалися в процес, виявляли своє власне ставлення до таких категорій як добро і зло, краса, честь, совість, любов, співчуття [5].

За змістом і його спрямованістю на рішення освітніх задач можна виділити види казок:

1. Казки-подорожі (покликані посилити враження дитини за рахунок незвичайності, наприклад казка-подорож «у просторі і часі»).

2. Казки-загадки (покликані розвивати у дитини здатність до аналізу моральних норм поведінки).

3. Казки-бесіди (покликані вчити дитину обговорювати ті чи інші моральні питання в спільній розмові з вихователем та / або іншими дітьми).

Отже, сутність казки як засобу розвитку дітей дошкільного віку полягає в тому, що за допомогою різноманітних за своїм змістом сюжетів казки діти пізнають навколишній світ, осягають закони спілкування і правила взаємодії з іншими людьми, формують власне ціннісне ставлення до таких категорій як добро і зло, краса, честь, совість, любов, співчуття. Ефективність системи духовно-морального розвитку дітей за допомогою дидактичної казки залежить від здійснення певного комплексу педагогічних умов, під якими розуміється взаємопов'язана сукупність заходів організації системи творчих завдань, які забезпечують досягнення дітьми необхідного рівня розвитку моральних категорій і цінностей. Комплекс педагогічних умов повинен визначатися з урахуванням змісту сучасної освіти, специфіки процесу навчання в ЗДО, вікових особливостей дошкільнят, можливостей системного та особистісно-діяльнісного підходу. Таким чином, казка як засіб розвитку являє собою запозичений або спеціально розроблений текст, що відображає найбільш значущі моральні цінності, ідеали, тактики і моделі моральної поведінки і використовується для вирішення завдань духовно-морального розвитку дітей та формування загальнолюдських цінностей.

РОЗДІЛ 2. ДОСЛІДЖЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВПЛИВУ КАЗКОТЕРАПІЇ НА ФОРМУВАННЯ ЗАГАЛЬНОЛЮДСЬКИХ ЦІННОСТЕЙ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

2.1. Дослідження впливу казкотерапії на процес формування загальнолюдських цінностей у дошкільників

Споконвіку казка є одним з найдивовижніших і чарівних творінь людини. Згадуючи дитинство, люди розповідають про казкові, яскраві, веселі та трепетні події – як ніби переказують сюжет або уривок казки: «В селі у бабусі я любила пити парне молоко ...», «Вранці вийдеш на вулицю, на травичці роса, тиша, сонечко сходить ...», « А грибів на галявинці мабуть не мабуть...». У психологічно здорової людини з такими рядками асоціюються самі добрі, теплі і часто казкові спогади.

Вже дорослі люди, подорожуючи по світу і буваючи в найкрасивіших місцях світу, описують їх словами «казково», «як в казці», «чарівно» та ін. Можна сказати, що люди проносять казку протягом усього життя, її значимість неможливо переоцінити як для дітей, так і для дорослих. Що ж таке казка?

Тлумачний словник говорить: казка – оповідний твір усної народної творчості про вигадані події. За культурологічному словником: «казка – один з основних жанрів фольклору, епічного, переважно прозового твору чарівного, авантюрного чи побутового характеру з установкою на вигадку» [11].

В буденності ж казка – це чарівний і захоплюючий світ, який вабить людей різного віку своїми захоплюючими подіями і незвичайними пригодами, перетвореннями і яскравими персонажами.

Казки – це перші літературні твори, до яких кожна дитина опосередковано або самостійно торкається в період дошкільного дитинства. Казка з'являється в житті дитини з самого дитинства і супроводжує його протягом усього дошкільного віку, залишаючись на все життя. Саме з казок дитина починає знайомитися з книгою, з навколишнім світом, з соціумом [9].

Яку ж роль відіграють казки в розвитку дитини?

Казки розвивають уяву, мають у своєму розпорядженні до фантазування. Адже кожен сюжет наповнений незвичайними та дивовижними персонажами, моментами, історіями і діями, які мають у своєму розпорядженні до образних уявлень їх у свідомості дитини.

Розвивають грамотну, послідовну, чітку і структуровану мову. Сюжети популярних казок описуються послідовно, чітко і збагачують словниковий запас дошкільника.

Формують базові моральні та етичні принципи. Сюжетна лінія казки часто відображає принцип «що таке добре, що таке погано».

Розвивають і збагачують внутрішній світ дитини, мотивують до пізнання. Казки формують вміння співпереживати – емпатію.

Казки не такі прості, якими здаються на перший погляд – вони схожі на айсберг. У дошкільному віці діти бачать тільки верхню частину айсберга, він є зрозумілим і видимим, а з віком людям відкривається вся глибина і могутність крижини – глибокий сенс, який заклав автор в зміст. А часом чим коротше казка, тим більше вона має об'єм вкладеного в неї сенсу. Тому казки потрібні не тільки дітям, а й дорослим.

Казка найчастіше представляє собою епічний, прозовий твір, де головними героями можуть бути не тільки люди, але і тварини, предмети, стихії. Тому казки бувають різних видів [16]:

1) Казки про тварин. Головними героями в таких казках є тварини, які, як правило, наділені людськими якостями. За допомогою таких казок розкриваються такі людські якості як: мудрість, хитрість, спритність, боягузтво; а також, висвітлюються важливі моральні принципи. Приклади казок:

«Вовк і семеро козенят» – народна казка

«Лисиця і вовк» – народна казка

«Журавель і чапля» – народна казка

«Три ведмеді» – народна казка

«Маша і ведмідь» – народна казка

«Рукавичка» – народна казка

2) Чарівні казки. Чарівні казки можуть бути пригодницькими, героїчними, чарівними. Вони описують не реалістичний, фантастичний світ, вони ніколи не претендують на реалістичність і не намагаються виглядати правдивим. Приклади казок:

«Казка про царя Салтана» – О.С. Пушкін

«Микита Кожум'яка» – народна казка

«Царівна-жаба» – народна казка

«Снігуронька» – народна казка

«Буратіно» – А.Н.Толстой

«Казка про Рибака і рибку» – О.С. Пушкін

«Маленькі чоловічки» – Брати Грім

3) Побутові казки. Характерною ознакою побутової казки є опис повсякденного життя. Суперечність полягає в протистоянні протилежних якостей: доброта, чесність, вірність, порядність протиставляються брехні, лицемірству, жадібності. Приклади казок:

«Ріпка» – народна казка

«Курочка ряба» – народна казка

«Вершки і корінці» – народна казка

4) Страшні казки. Вони готують дітей до дорослого життя і формують уявлення про складнощі, з якими можна зіткнутися, будучи дорослим. Дані казки необхідно читати дозовано, а у випадку психологічних порушень у дитини – їх слід читати за рекомендацією психолога. Приклади казок:

«Розбійники» – народна казка

«Кошій – Безсмертний» – народна казка

«Баба Яга» – народна казка

«Сестричка Оленка та братик Іванко» – народна казка.

Також, всі казки можна розділити на два умовних типи:

- народні казки
- авторські казки

Народні казки існують вже багато століть, вони мінялися, трансформувалися і адаптувалися під різні покоління людей, тому вони мають глибокий сенс і неоціненне значення на розвиток дитини [31].

Авторські казки також дуже впливають на розвиток дитини завдяки великій різноманітності персонажів й несподіваним сюжетам. До перелічених видів казок в авторських казках додаються навчальні та психокорекційні казки.

Навчальні, пізнавальні або дидактичні казки найчастіше складаються педагогами і мають певну пізнавальну мету, її загальна лінія – навчання дітей у цікавій, ненав'язливій формі. Найчастіше дані казки складаються для дітей дошкільного віку для вивчення рахунку, пізнання навколишнього світу, розвитку мовлення [14]. Приклади казок:

«Дні тижня» – казка на освітньому порталі «Колиска»

«Світлофор» – казка на освітньому порталі «Колиска»

«Чому йде сніг» – казка на освітньому порталі «Колиска»

Психокорекційні казки часто використовуються психологами для корекції психологічного стану дітей. Часто вони складаються психологами і психотерапевтами для роботи над певною проблемою або комплексом психологічних проблем у дитини. Прикладів таких казок багато і вони розробляються і адаптуються до цього дня:

«Казка про тигреня» – історія від психолога Анни Кутявіної, яка допоможе сором'язливим дітям знайти друзів.

«Казка «Чому Сергій не боїться засипати сам» – терапевтична казка для подолання нічних страхів.

«Казка про сумну тарілку» – історія від Марії Шкурін про проблеми з їжею у дошкільнят

«Казка про дитину, яка ображає інших дітей» – Іріс Ревю [39].

Роль казок у розвитку дитини велика і багатогранна. Казкотерапія може мати пізнавальну, терапевтичну і корекційну спрямованість. Регулярне читання казок дитині формує у дошкільника любов до читання і сприяє формуванню психологічно здорової людини [34].

Період дошкільного дитинства – важливий етап у вихованні людини, формуванні гуманних почуттів і відносин, сприятливий до формування загальнолюдських цінностей. Важливе місце займає розвиток у дітей уявлень про норми моралі, що регулюють відносини людини до оточуючих людей і однолітків, різним видам діяльності, матеріальним цінностям, до самого себе, а також про можливості дошкільнят використовувати ці норми в якості засобів самостійної регуляції поведінки і взаємин з дітьми.

У дітей дошкільного віку відбувається засвоєння норм поведінки, формування ціннісних орієнтацій, адекватної самооцінки, самоствердження, визнання іншими своєї власної значущості. Чималу роль відіграють принципи, на які необхідно спиратися в процесі виховання загальнолюдських цінностей. Процес засвоєння загальнолюдських

цінностей дітьми дошкільного віку досить складний і представлений психологами та педагогами наступним чином: на першій стадії у дитини відбувається формування уявлень про себе, тобто усвідомлення свого «Я», власних особистісних якостей; на другій – спроба оцінити навколишній світ, соціальну природу, стосунки між людьми; третя стадія пов'язана з самоусвідомленням дитиною місцезнаходження в навколишньому світі.

Формування цінностей у дітей дошкільного віку має специфічні особливості: особливо інтенсивний процес формування ціннісних орієнтацій саме у дошкільному віці, ціннісні орієнтації формуються у процесі набуття особистого досвіду та за умов створення позитивного, розвивального та сприятливого виховного середовища, в якому вихователь та батьки використовують казки [21].

Казка є сильним емоційним засобом, який може впливати на думки і свідомість дітей, формувати певні моральні якості, загальнолюдські цінності, навички поведінки, виховувати почуття і стосунки дошкільнят до навколишньої дійсності, збагачувати соціальний досвід вихованців. Дитяча художня література, яка володіє пізнавальним, естетичним і моральним потенціалом, є одним з найважливіших засобів морального виховання, найбільш відповідного віковим особливостям дошкільнят.

Дитяча література – це частина загальної літератури, яка орієнтована на дітей-читачів, що відрізняється художньою специфікою відповідно до вікових особливостей дітей. Особливості дитячої літератури визначаються, перш за все, освітніми завданнями та віком читачів. Її зміст органічно зливається з завданнями та вимогами педагогіки з урахуванням інтересів, пізнавальних і вікових можливостей дітей. Ще однією особливістю дитячої літератури є те, що автор вибудовує діалог між героями і читачем, реалізуючи тим самим художні та пізнавальні завдання. Дитяча література, володіючи своїми специфічними особливостями, виконує ряд

найважливіших функцій: естетичну, пізнавальну, моральну, соціальну. Характерні риси дитячої літератури як засобу формування загальнолюдських цінностей: теми творів відповідають віку та інтересам дітей; «дитяча мова», просте і лаконічне викладення тексту, доступна форма, звичайна лексика; в кожному творі має бути певна подорож або пригода, яка утримує дитячий інтерес; зміст твору має містити багато діалогів між героями, між автором і читачем; кожен твір має враховувати обсяг змісту відповідно до віку дошкільнят; книжкове видання повинно мати велику кількість ілюстрацій і малюнків, відповідних змісту і логіці творів; в кінці добро завжди перемагає зло [38].

Отже, казка – оповідний твір усної народної творчості про вигадані події. Роль казок у розвитку дитини велика і багатогранна. Казкотерапія може мати пізнавальну, терапевтичну і корекційну спрямованість. Регулярне читання казок дитині формує у дошкільника любов до читання і сприяє формуванню психологічно здорової людини. Казка є сильним емоційним засобом, який може впливати на думки і свідомість дітей, формувати певні моральні якості, загальнолюдські цінності, навички поведінки, виховувати почуття і стосунки дошкільнят до навколишньої дійсності, збагачувати соціальний досвід вихованців. Дитяча художня література, яка володіє пізнавальним, естетичним і моральним потенціалом, є одним з найважливіших засобів морального виховання, найбільш відповідного віковим особливостям дошкільнят.

2.2. Методика роботи з казкою у закладі дошкільньої освіти

Казки допомагають дітям через наочно – образне та наочно – дієве осягнення відносин персонажів пізнавати навколишній світ, цінності суспільства, норми поведінки.

Проживання казкової ситуації дозволяє дошкільнику розпізнати і позначити власні переживання і власні психічні процеси, зрозуміти їх зміст і важливість кожного з них.

Мета казкаря – «виховати в дитині людяність – цю чудову здатність людини хвилюватися чужим нещастям, радіти радощів іншого, переживати чужу долю, як свою» [43]. У поведінці казкових героїв дитина диференціює добро та зло, працьовитість та лінь, хоробрість та страх. Діти симпатизують позитивним героям, яким властива справедливість та доброта, хвилюються під час напружених моментів, радіють позитивному завершенню історії.

Мистецтвом розповідання казки повинен володіти кожен вихователь, оскільки важливо правильно та ефективно донести до дитини суть казкового тексту.

Швидкість розгортання подій в казках чудово поєднується з повторюваністю. Мова казок відрізняється мальовничістю: в ній присутні порівняння, епітети, пісні, ритмічні повторення, діалоги, які сприяють запам'ятовуванню та емоційному сприйняттю дошкільника [38].

Слід зазначити яскраво виражений дидактичний характер та виховний потенціал казок. Всі казки повчальні, як правило, вони стверджують певну моральну істину. До дидактичних казок можна віднести як народні, так і авторські казки. Технологія використання казки у вихованні дитини та порядок роботи вихователя під час казкотерапії пов'язані.

Доцільним під час роботи з дошкільнятами є наступний алгоритм роботи з казкою:

1. Прочитання казки і її аналіз разом з дітьми.
2. Формулювання цілей подальшої роботи з дітьми.
3. Поетапне планування роботи.

4. Підсумок роботи з дидактичною казкою в формі виставок виробів, малюнків, результатів власного письменництва, показу вистав та ін. [36]

Використання дидактичної казки в процесі розвитку дітей дошкільного віку має супроводжуватися яскравим наочним матеріалом, який, виконує ряд важливих функцій:

- принцип доступності матеріалу (слуховий, візуальний канал сприйняття);

- можливість організації самостійної роботи дітей, що розширює можливості вихователя для реалізації освітніх, виховних і розвивальних цілей;

- наочний матеріал для дидактичних казок може бути двох видів: демонстраційний (великий) – для показу дітям (аудіо, відео) і роздатковий (дрібний) – яким діти користуються, сидячи за столом і виконуючи дидактичні завдання (ляльки, картки із зображенням героїв казки та ін.).

Недостатньо просто розповісти історію з цікавим сюжетом, необхідно зробити разом з дітьми певний висновок, задати питання, яке б підштовхнуло слухача до роздумів про життя. Саме такі історії є особливо цінними, терапевтичними. Важливо задіяти дитину в процес осмислення казки, зацікавити її та спрямувати на обдумування.

Однак, для сучасної дитини недостатньо прочитати текст казки, обговорити сюжет, розглянути або розфарбувати зображення героїв. Дошкільник потребує осмислення казки спільно з дорослим, пошуку прихованого змісту та життєвих уроків.

Дитина накопичує в підсвідомості під час осмислення казок власні установки про свої дії в тій чи іншій ситуації. І якщо з дошкільником міркувати над кожною прочитаною казкою, то знання, зашифровані в них, будуть знаходитися не в пасиві, а в активі, не в підсвідомості, а в

свідомості. Тим самим вдасться підготувати дитину до життя, сформувати найважливіші цінності.

З вимог до роботи з казкою у закладі дошкільної освіти випливають принципи використання казкотерапії, як засобу розвитку особистості дошкільника (викладено у табл.2.1).

Таблиця 2.1.

Принципи використання казкотерапії у ЗДО

Принцип	Основний акцент	Завдання вихователя
Принцип усвідомленості	Усвідомлення причинно-наслідкових зв'язків в сюжеті; розуміння ролі кожного героя в різних ситуаціях.	Необхідно продемонструвати дошкільнятам, як події впливають одне на одну, створюючи сюжет. Важливо навчити дітей аналізувати, як це відбувається та розуміти причинно-наслідкові зв'язки.
Принцип множинності	Розуміння того, що одна й та сама ситуація / подія / вчинок може мати декілька значень одночасно.	Вихователь має пояснити одну й ту саму подію з різних сторін (наприклад, з поглядів різних героїв одночасно).
Принцип зв'язків із реальністю	Розуміння, що кожна ситуація у казці є відображенням певного життєвого досвіду людства.	Завдання вихователя розкрити мораль казки, спрямувати дитину на те, який саме висновок для життя можна зробити.

Дані принципи діючі і під час роботи з казкою на занятті в закладі дошкільної освіти, і під час використання казкотерапії.

Отже, доцільним під час роботи з дошкільнятами є наступний алгоритм роботи з казкою: прочитання казки і її аналіз разом з дітьми, формулювання цілей подальшої роботи з дітьми, поетапне планування роботи, підсумок роботи з дидактичною казкою. Принципи роботи з казками та використання казкотерапії у ЗДО, як засобу розвитку особистості: принцип усвідомленості, принцип множинності, принцип зв'язків з реальністю. Мистецтвом розповідання казки повинен володіти кожен вихователь, оскільки важливо правильно та ефективно донести до дитини суть казкового тексту. Використання дидактичної казки в процесі розвитку дітей дошкільного віку має супроводжуватися яскравим наочним матеріалом, який, виконує ряд важливих функцій: принцип доступності матеріалу; можливість організації самостійної роботи дітей, що розширює можливості вихователя для реалізації освітніх, виховних і розвивальних цілей; наочний матеріал для дидактичних казок може бути двох видів: демонстраційний і роздатковий.

2.3. Аналіз результатів спостереження за формуванням загальнолюдських цінностей у дітей дошкільного віку засобами казкотерапії

Здійснивши аналіз психолого-педагогічної та методичної літератури, виникла потреба визначення стану проблеми формування загальнолюдських цінностей у дітей дошкільного віку засобами казкотерапії.

Метою педагогічного експерименту є визначення рівня сформованості загальнолюдських цінностей у дітей дошкільного віку засобами казкотерапії. Експеримент було проведено на базі ЗДО №10

Херсонської міської ради. Експериментальну та контрольну групи (по 10 осіб) склали діти старшого дошкільного віку.

В межах експериментального дослідження нами було використано **педагогічне спостереження** за дітьми та їх прояви взаємодії з однолітками та дорослими:

1. Використовує в поведінці знання про моральні норми ввічливості (вітається, дякує, вибачається).

2 бали – самостійно використовує норми ввічливості;

1 бал – використовує з допомогою, або за нагадуванням дорослого;

1 бал – креативний підхід (обіймає, цілує);

2. Прояв безконфліктної поведінки.

2 бали – вирішує ситуацію самостійно;

1 бал – вирішує ситуації з допомогою дорослого;

0 балів – уникає вирішення ситуації;

3. Прояв співчуття, співпереживання.

2 бали – проявляє завжди по відношенню до будь-якої людини;

1 бал – проявляє за допомогою дорослого;

0 балів – не реагує на ситуацію;

0 балів – неадекватна реакція.

Для визначення рівня сформованості загальнолюдських цінностей у дітей дошкільного віку нами розроблено три рівні моральної вихованості

Таблиця 2.2.

Рівні сформованості загальнолюдських цінностей дошкільників

Рівні	Ознаки
	Дитина зазнає труднощів у виділенні окремих ознак емоційних станів. Зазнає труднощів у розумінні основних норм і правил поведінки, вміння бачити ситуації неправильної поведінки, давати моральну оцінку поведінці інших і своїх власних

Низький рівень	вчинків. Не проявляє ініціативи, інтересу до оцінки емоційних станів своїх і іншої людини. Надання допомоги носить формальний характер, на прохання дорослого або однолітка.
Середній рівень	Виділяє, пізнає і інтерпретує емоційні стани за допомогою дорослого або при зверненні уваги. Зазнає труднощів у визначенні причин того чи іншого емоційного стану людини. Розуміє деякі норми і правила поведінки при зверненні уваги. При зверненні уваги або за допомогою, дає моральну оцінку поведінці інших і своїх власних вчинків. Виявляє періодичну увагу до емоційного стану партнера, адекватно реагує на зміни настрою при зверненні уваги на них. Надає допомогу на прохання однолітків, дорослих, при зверненні уваги педагогом на ситуацію.
Високий рівень	Розуміння дитиною основних норм і правил поведінки, вміння бачити ситуації неправильної поведінки, давати моральну оцінку поведінці інших і своїх власних вчинків. Сприймає емоційні стани та емоційні прояви з опорою на комплекс експресивних ознак. Виділяє змістовні характеристики емоційних станів, позначає причини їх виникнення та можливі наслідки. Добре сприймає емоційні стани іншої людини, що проявляється в емоційному зараженні, що характеризується такими зовнішніми проявами як захопленість, підвищений інтерес, відповідність мімічних і рухово-мовленневих реакцій до пропонованої ситуації.

У процесі експерименту були використані заняття з використанням казкотерапії та інсценування матеріалу казкотерапії (Додаток А, Додаток Б), під час та після яких було здійснено спостереження за дітьми і їх проявами у взаємодії з дорослими і однолітками.

Результати діагностики спостереження за дітьми і їх проявами в різних ситуаціях показують, що більша частина дітей як в контрольній (50% – 5 осіб), так в експериментальній (70% – 7 осіб) групах, виявляють середній рівень взаємодії з дорослими та однолітками. Ці діти використовують в поведінці знання про норми ввічливості (вітається, прощається, дякує, вибачається) за допомогою або нагадування дорослим, або в результаті вирішення конфлікту рідко обходяться без допомоги.

Лише 20% (2 дитини) в контрольній і 30% (3 дитини) в експериментальній групах показали високий рівень. Ці діти самостійно використовують норми ввічливості, можуть вирішити конфліктну ситуацію і проявити співчуття без допомоги дорослого. Також 30% (3 особи) в контрольній групі показали низький результат. Один хлопчик виявив неадекватну реакцію на «бїду» іншого, а двоє – залишилися байдужими. В експериментальній групі низького рівня немає.

Таблиця 2.3.

Співвідношення рівнів морального розвитку за результатами спостереження за дітьми і їх проявами у взаємодії з дорослими і однолітками

Рівні	Контрольна група	Експериментальна група
Низький	30% (3)	0% (0)
Середній	50% (6)	70% (8)
Високий	20% (1)	30% (2)

Аналіз отриманих результатів показав, що у більшості дітей переважає середній рівень розвитку загальнолюдських цінностей (таблиця 2.4.).

Таблиця 2.4.

Узагальнені відомості рівня сформованості загальнолюдських цінностей у дітей дошкільного віку на констатувальному етапі експериментального дослідження

Рівні	Контрольна група	Експериментальна група
Низький	30% (3 дит.)	20% (2 дит.)
Середній	70% (7 дит.)	80% (8 дит.)
Високий	0%	0%

Але між цим можна відзначити, що велика кількість дітей не використовують знання про норми поведінки та вирішення різноманітних ситуацій під час взаємодії з дітьми та дорослими, не дивлячись на те, що

більшість дітей володіє цими знаннями. Під час вибору якостей, моральних та аморальних, діти часто плутаються. Трапляються й такі випадки, коли дитина робить правильний вибір, але не може його пояснити та аргументувати. Під час спостереження за дітьми в ігровій діяльності та інших видах взаємодії спостерігається ініціативність та самостійність її учасників під час вибору ролі, вміння контактувати, обирати засоби для вираження своєї ролі, вміння домовлятися. Однак, не завжди використовуються знання про емоційні стани, про норми поведінки, про способи вирішення різноманітних ситуацій. Результати спостереження з визначення рівня сформованості загальнолюдських цінностей показує що меншість дітей-респондентів мають високий рівень, а у деяких взагалі знаходиться на низькому рівні.

Отже, в межах експериментального дослідження нами було використано педагогічне спостереження за дітьми та їх прояви взаємодії з однолітками та дорослими. Для визначення рівня сформованості загальнолюдських цінностей у дітей дошкільного віку нами розроблено три рівні моральної вихованості: низький, середній та високий. Результати спостереження за дітьми і їх проявами в різних ситуаціях показують, що більша частина дітей як в контрольній (50% – 5 осіб), так в експериментальній (70% – 7 осіб) групах, виявляють середній рівень взаємодії з дорослими та однолітками. Ці діти використовують в поведінці знання про норми ввічливості (вітається, прощається, дякує, вибачається) за допомогою або нагадування дорослим, або в результаті вирішення конфлікту рідко обходяться без допомоги. Лише 20% (2 дитини) в контрольній і 30% (3 дитини) в експериментальній групах показали високий рівень. Ці діти самостійно використовують норми ввічливості, можуть вирішити конфліктну ситуацію і проявити співчуття без допомоги

дорослого. Також 30% (3 особи) в контрольній групі показали низький результат.

ВИСНОВКИ

Загальнолюдські цінності – це реальні для людей, універсальні, вічні, які не суперечать правовим законам і моральним принципам і нормам, матеріальні і моральні засоби, способи, умови, які здатні задовільнити і задовольняють матеріальні та духовні потреби людей, а отже, обов'язково є необхідними, бажаними, мають істотну значущість для кожної особистості, для суспільства та людства в цілому, для держави, яка розуміє істотні інтереси суспільства та громадян даної країни. Виховання загальнолюдських цінностей необхідно починати в дошкільному віці, оскільки період дошкільного дитинства сприятливий для формування гуманних почуттів і відносин. Важливе місце в цьому віці займає формування у дітей уявлень про норми моралі, про можливості дошкільнят використовувати їх в якості засобів самостійної регуляції поведінки і взаємин з дітьми.

Результати досліджень з педагогіки і психології показують, що дошкільне виховання є найважливішим етапом формування особистості дитини. Важливе значення для формування особистості має застосування різних методів і прийомів в моральному вихованні дітей дошкільного віку. Розвиток особистості має свої витoki, закономірності та послідовність, процес цей починається дуже рано під впливом різноманітних чинників і умов, в цьому процесі можна виділити етапи, які тісно пов'язані з віковими особливостями розвитку дітей, соціальною ситуацією розвитку. Специфічною особливістю процесу морального розвитку та формування особистості необхідно вважати його тривалість і безперервність, а також те, що результати відтерміновано в часі. Засоби впливу на особистість дитини можна об'єднати в кілька груп: художні засоби, природа, власна діяльність дітей, спілкування, навколишнє середовище. В системі

педагогічних засобів духовно-морального розвитку та особистісних якостей дітей дошкільного віку особливе місце займають дидактичні казки, спеціально розроблені з метою навчання і розвитку у дітей ціннісної сфери.

Казкотерапія є методом психологічної корекції особистості дитини за допомогою читання або прослуховування народних або літературних казкових творів, тексти яких спеціально підібрані. Казкотерапія є одним із видів бібліотерапії, вона може мати пізнавальну, терапевтичну і корекційну спрямованість. Регулярне читання казок дитині формує у дошкільника любов до читання і сприяє формуванню психологічно здорової людини. Казка є сильним емоційним засобом, який може впливати на думки і свідомість дітей, формувати певні моральні якості, загальнолюдські цінності, навички поведінки, виховувати почуття і стосунки дошкільнят до навколишньої дійсності, збагачувати соціальний досвід вихованців. Дитяча художня література, яка володіє пізнавальним, естетичним і моральним потенціалом, є одним з найважливіших засобів морального виховання, найбільш відповідного віковим особливостям дошкільнят.

Доцільним під час роботи з дошкільнятами є наступний алгоритм роботи з казкою: прочитання казки і її аналіз разом з дітьми, формулювання цілей подальшої роботи з дітьми, поетапне планування роботи, підсумок роботи з дидактичною казкою. Принципи роботи з казками та використання казкотерапії у ЗДО, як засобу розвитку особистості: принцип усвідомленості, принцип множинності, принцип зв'язків з реальністю. Мистецтвом розповідання казки повинен володіти кожен вихователь, оскільки важливо правильно та ефективно донести до дитини суть казкового тексту. Використання дидактичної казки в процесі розвитку дітей дошкільного віку має супроводжуватися яскравим наочним матеріалом, який, виконує ряд важливих функцій: принцип доступності матеріалу; можливість організації самостійної роботи дітей, що розширює

можливості вихователя для реалізації освітніх, виховних і розвивальних цілей; наочний матеріал для дидактичних казок може бути двох видів: демонстраційний і роздатковий.

В межах експериментального дослідження нами було використано педагогічне спостереження за дітьми та їх прояви взаємодії з однолітками та дорослими. Для визначення рівня сформованості загальнолюдських цінностей у дітей дошкільного віку нами розроблено три рівні моральної вихованості: низький, середній та високий. Результати спостереження за дітьми і їх проявами в різних ситуаціях показують, що більша частина дітей як в контрольній (50% – 5 осіб), так в експериментальній (70% – 7 осіб) групах, виявляють середній рівень взаємодії з дорослими та однолітками. Ці діти використовують в поведінці знання про норми ввічливості (вітається, прощається, дякує, вибачається) за допомогою або нагадування дорослим, або в результаті вирішення конфлікту рідко обходяться без допомоги. Лише 20% (2 дитини) в контрольній і 30% (3 дитини) в експериментальній групах показали високий рівень. Ці діти самостійно використовують норми ввічливості, можуть вирішити конфліктну ситуацію і проявити співчуття без допомоги дорослого. Також 30% (3 особи) в контрольній групі показали низький результат. Результати дослідження дають підстави вважати використання казкотерапії ефективним для розвитку загальнолюдських цінностей особистості в дошкільному віці.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Адаменко Л. Дітям про емоції. Дошкільне виховання. 2004. № 6. С. 18–19.
2. Аматыєва О. П. Використанні елементів казкотерапії для емоційного розвитку дітей старшого дошкільного віку. Збірник наукових праць Бердянського державного педагогічного університету (Педагогічні науки). Бердянськ : БДПУ, 2005. № 2. С. 77–84.
3. Бабак І., Матішак М. Моральне виховання дітей дошкільного віку: теоретичний аналіз проблеми URL: <https://conference.pu.if.ua/forum/files/30112017/6/babak.PDF> (дата звернення - 17.07.2021)
4. Бурчик О. В. Групова казкотерапія в особистісно-орієнтованому вихованні дітей. Вісник Житомирського державного університету імені І. Франка. Житомир, 2005. № 25. С. 203–205.
5. Васильченко А., Тарнавська Н., Товодон Т. Казка як засіб виховання та розвитку дитини. Інноваційний досвід педагогів дошкільної та початкової освіти Житомирщини. 2012. С. 26–30
6. Вачков И. В. Сказочный потенциал: Метод в теории и на практике. Школьный психолог. 2000. № 39. URL: <http://psy.1september.ru/article.php?ID=200003909> (дата звернення - 14.09.2021)
7. Виховуємо базові якості особистості старшого дошкільника в умовах ДНЗ: методичний посібник / за заг. ред. Н. Гавриш. Х.: Мадрид. 2015. 220 с.
8. Глушкова Л. Моральне виховання дошкільників засобами художньої літератури. Таврійський вісник освіти. 2016. №4 (56). С. 40–45

9. Дивокрай. Вибрані дидактично-методичні матеріали у 2-х книгах для працівників дошкільних закладів. Книга 2. Тернопіль: Мандрівець, 2008. 336с.
10. Казка як засіб розвитку словесної творчості. Журнал «Дошкільне виховання». 2009. №10. С. 23–24
11. Казкотерапія в роботі з дошкільниками / упоряд. Шик Л.А, Гаркуша Г.В., Тур Л.В., Рудик О.А. Х.: Вид-во «Основа», 2013. 236с.
12. Казкотерапія як засіб розвитку дошкільнят / за ред. Шалімова Л.Л. Х.: Видавництво «Ранок», 2012. 160 с.
13. Карнаухова А. Вплив казки на формування особистості дитини: моральний аспект. Вихователь-методист дошкільного закладу. № 7. – 2012. С. 20–24
14. Карнаухова А. Вплив української казки на формування соціально-комунікативної компетенції у дітей 5-го року життя. Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди» Додаток 4 до Вип. 31, Том IV (12): Тематичний випуск «Міжнародні Челпанівські психолого-педагогічні читання». К.: Гнозис, 2014. С. 301–309.
15. Кістрінь Н. Формування моральних уявлень, вчинків і культури поведінки дітей старшого дошкільного віку. ДНЗ № 286 «Полунична галявина», Дніпровський район, Запорізька область. 2016. с. 1–19
16. Коваленко О. Особистість починається з казки... Освіта України. 2011. с 73-74, 26 вересня. 15с.
17. Короленко В. До проблеми морального виховання дітей дошкільного віку. Науковий вісник МНУМ ім. В. О. Сухомлинського. Педагогічні науки. 2015. №2 (49). С. 101–103

18. Кулачківська С.Є. «Віковий аспект психічного розвитку дитини дошкільника», Психічний розвиток дитини дошкільника. Навчальний посібник для педагогів. К.: Світоч, 2004. 75 с.
19. Кононко О.Л. Стратегічна мета виховання – життєва компетентність дитини. Дошкільне виховання. 1999. №5. С. 31-36.
20. Крамченкова В. О. Психодіагностика розвитку дошкільників: старший дошкільний вік. Харків : Ранок, 2013. 192 с.
21. Кривуляк О.В. Становлення морально-ціннісної складової особистості у формуванні життєвої компетентності дошкільника. Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Вип. 97 . Серія: Педагогічні науки. Чернігів. 2012. С. 35-38
22. Крутій К. Л. Казкотерапія як засіб оздоровлення дітей дошкільного віку. Збірник наукових праць Бердянського державного педагогічного університету (Педагогічні науки). Бердянськ : БДПУ, 2005. № 2. С.84–90.
23. Лазаревич С. Емоційно ціннісний розвиток дошкільника. Дошкільне виховання. 2009. №8. С. 12-14.
24. Маркович О. Казкотерапія – новий метод виховання дітей URL: http://vidido.ua/index.php/pogliad/article/kazkoterapija_-_novii_metod_vihovannja_ditei/ (дата звернення - 11.09.2021)
25. Михальцова Л. Ф. Феномен поняття «ценность» и его генезис в психолого-педагогических исследованиях. Педагогическое образование и наука : Научно-методический журнал. 2009. N 5. С. 30-37
26. Павелків Р. В. Дитяча психологія : навч. посіб. К. : Академ-видав, 2008. 432 с.
27. Поніманська Т.І. Виховання людяності: методичний посібник К.: Міленіум, 2008. 138 с.

- 28.Поніманська Т. І. Дошкільна педагогіка: підручник, серія «Альма-матер». К.: Академвидав, 2013. С. 210–237
- 29.Програма з морального виховання дітей дошкільного віку «Скарбниця моралі» / за ред. Лохвицька Л.В. Тернопіль: Мандрівець, 2014. 128 с.
- 30.Програма розвитку дитини дошкільного віку «Українське дошкілля» / Білан О.І., Возна Л.М, Максименко О.Л. та ін. Тернопіль: Мандрівець, 2013. 264с.
- 31.Прокопова О. П. Українська народна казка як ефективний засіб навчання і виховання. Укр. література в ЗОШ. 2004. № 4. С. 44–48.
- 32.Психологія : підручник / Ю. Л. Трофімов, В. В. Рибалка, П. А. Гончарук та ін.; за ред. Ю.Л. Трофімова. 2-ге вид., стереотип. К. : Либідь, 2000. 516 с.
- 33.Ройз С. К. Казкотерапія для дітей. URL: <http://korysne.ostriv.in.ua/publication/code-4F8F0EB5450A9/list-138BE4A3F27> (дата звернення - 10.03.2021)
- 34.Скорба Л. Проблема формування у дітей старшого дошкільного віку доброзичливого ставлення до однолітків засобами казок В. О. Сухомлинського. Молодий вчений. 2017. № 9 (49). С. 402– 405
- 35.Стронська О. Моральне виховання дітей дошкільного віку в контексті педагогічних ідей Марії Монтессорі. Молодь і ринок. 2010. №6 (65). С. 121– 124.
- 36.Сурмило О. Вивчення педагогічних умов використання казки як засобу морального виховання старших дошкільників. Психолого–педагогічні науки. 2014. № 5. С. 181
- 37.Сухомлинський В. Виховання почуттів. Вибрані твори в 5т. – К.: Радянська школа, 1976. Т.5. С.176 – 195.

- 38.Терапевтичні казки. Книга 1. / упоряд. М. Молицька. Львів: вид-во «Свічадо», 2011. 150с.
- 39.Терапевтичні казки. Книга 2. / упоряд. М. Молицька. Львів: вид-во «Свічадо», 2012. 160с.
- 40.Хролець О.І. Використання потенціалу дитячої літератури у формуванні гуманістично-ціннісних орієнтацій дітей дошкільного і молодшого шкільного віку. Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти. Рівне: РДГУ, 2011. Вип. 2 (45)
- 41.Чейпеш Н. Моральне виховання дітей дошкільного віку. Методичні рекомендації для вчителів дошкільних навчальних закладів. Виноградівський навчальний заклад комбінованого типу № 1. Ужгород. 2016. 97 с.
- 42.Шевцова О. Морально–етичне виховання в ДНЗ. ТОВ «Видавнича група «Основа». 2016. 175 с.
- 43.Шевчук В. Формування життєтворчих компетентностей дітей і дорослих засобами казкотерапії. Шкільна бібліотека. 2011. № 1. С.7–9.
- 44.Эльконинова Л. И. Роль сказки в психическом развитии дошкольников. Мир психологии, 1998. №3. С. 19–20.
- 45.Якименко Н. Моральне виховання дітей дошкільного віку. Київський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних кадрів. Ржищів, 2013. 68 с.

ДОДАТКИ

Додаток А

ІНСЦЕНІЗАЦІЯ КАЗКИ

В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО «ЯК КОТОВІ СОРОМНО СТАЛО»

Програмовий зміст: ознайомити дітей із казкою В. О. Сухомлинського; учити розуміти її зміст, характеризувати героїв казки, оцінювати їхні вчинки; учити розв'язувати проблемні ситуації; розвивати співчуття, бажання допомагати іншим; розвивати дрібні м'язи рук; виховувати бажання робити добро.

Матеріал: ляльковий театр: паркан, кіт, горобці дощечки; солоне тісто для ліплення.

ХІД ЗАНЯТТЯ

Вихователь. Діти, прислухайтеся! Ви щось чуєте? Що це за звуки? Так, це котик нявчить. Але він не просто нявчить, він плаче. Як ви гадаєте, чому може плакати котик? (*Відповіді дітей.*)

— А вам цікаво дізнатися, що трапилось із ним? Тоді дивіться.

Постановка лялькового театру «ЯК КОТОВІ СОРОМНО СТАЛО»

Вихователь:

- Який настрій був у кота спочатку?
- Що кіт почув?
- Що з ним трапилось потім?
- Чому котові стало соромно?
- Що робили горобці?
- Чи правильно вчинив котик?
- Вам шкода кота?
- Чому?

- Уявіть собі, що йшла Кароліна, спіткнулась і впала, їй боляче, бо вона забилася і плаче. Якими є ваші дії?
- Напевно ви сміялися б?
- Чому, ні?
- Що зробили б?

Учитель пропонує дітям розіграти ситуацію.

— Діти, як ви гадаєте, навіщо котик хотів упіймати горобчика?

Давайте з вами відтворимо все, як було.

Психогімнастика «**ЯК КОТОВІ СОРОМНО СТАЛО**»

Діти жестами і мімікою відтворюють зміст казки.

Вихователь. Діти, а якби кіт зловив горобця, які почуття у вас виникли б? Котик голодний. Що робити? А давайте ми і наліпимо з вами пирогів. Ось у мене вже тісто готове!

Вихователя демонструє спосіб ліплення пирогів, пропонує закріпити дії щодо приготування пирогів у грі.

Самостійна робота дітей.

Вихователь. Як ви пригощатимете кота?

Від ваших пирогів у кота поліпшився настрій. А який настрій маєте ви? Давайте ми запросимо кота до нас у садочок. Нехай він живе з нами в групі.

- Як ви його назвете?
- Чи подобається вам котик?
- Як ви вважаєте, яку справу ми з вами зробили?
- Як потрібно гратися з котом?
- Грайте дружно і покажіть котикові групу.

ЗАНЯТТЯ З ВИКОРИСТАННЯМ КАЗКОТЕРАПІЇ «У СВІТІ ДОБРОТИ ТА ДРУЖБИ»

Програмовий зміст: продовжувати вчити дітей вітатися, бути ввічливими, говорити добрі, лагідні слова; учити вигадувати нові казки за допомогою вихователя; викликати бажання співчувати людям, які потрапили в біду, чужому горю; учити дружити; розвивати зв'язне мовлення, мислення, фантазію; виховувати любов до казок, дружні стосунки між дітьми.

Матеріали: ширма, іграшкова Баба-Яга; квіти, іграшки звірят; магнітофон, касета з дитячими пісеньками.

ХІД ЗАНЯТТЯ

Діти йдуть до «Кімнати казок» у пошуках казки.

Вихователь. Діти, здається, що не тільки ми і вами шукаємо казку. Подивіться, скільки гостей разом із нами бажають знайти казку.

Ми візьмемося за руки,

Веселіше стане нам,

Бо у групі всі ми друзі,

Усмішки даруєм вам.

Діти дарують усмішки гостям.

Вихователь Треба разом привітатись!

Діти Добрий день!

Вихователь Дружно голосно сказати...

Діти Добрий день!

Вихователь Вліво, вправо поверніться, Своїм друзям усміхніться.

Діти Добрий день!

Вихователь Дружно всі, не відставайте.

Діти Добрий день!

Вихователь. Діти, сідайте тихенько, будь ласка! Здається, я щось чую. Можливо, це до нас іде казка?

З-за ширми з'являється Баба-Яга.

Баба-Яга. Хто це тут галасує? Хто не дає мені спокою? Чого сюди прийшли? Що вам тут потрібно?

Вихователь. Добрий день, шановна! Ви пробачте нас, будь ласка, ми не хотіли вас турбувати! Ми шукаємо казку, ви не зустрічали її?

Баба-Яга. Що, що? Казку? Як же ж мені набридли ваші казки! Немає їх! Я їх зачаклувала, є тільки одна казка—це я, це про мене казка, і в казці тільки я одна. І не зліть мене!

Вихователь. Діти, Баба-Яга зла чи добра? А в казках вона яка? А хочете злу, недобру, погану казку? Знаєте, діти, адже Баба-Яга не завжди була злою. Колись вона була маленькою, гарненькою дівчинкою. Але одного разу дівчинка впала, зламала ніжку і нога у неї стала кривою, некрасивою. Деякі діти і дорослі почали сміятися та глузувати з дівчинки. А чи можна сміятися над чужим лихом, бідною? От дівчинка і замкнулася в собі, припинила дружити з дітьми, злилася, накопичувала в собі все більше зла і врешті-решт стала злою, некрасивою, почала капостити. А давайте ми спробуємо сказати добрі лагідні слова Бабі-Ягі, а ще краще подаруємо «квіти доброти». У мене є квіти, ви візьмете по одній квітці та подаруєте її Бабі-Язі з лагідними словами.

Дидактична гра «КВІТИ ДОБРОТИ»

Діти збирають квіти і дарять їх Бабі-Язі, промовляючи добрі, лагідні слова.

Вихователь (*звертаючись до Баби-Яги*). Ну що, тобі сподобались слова дітей?

Баба-Яга. Як давно я не чула таких приємних слів! А квіти мені ніколи в житті не дарували. Дякую вам!

Вихователь. Діти, а давайте ми ще подаруємо бабусі нову добру казку про неї. А придумаємо ми її самі. Чи хотіла б ти мати про себе добру казку?

Баба-Яга. Так, дуже хотіла б! Я тоді всі казки відпущу.

Вихователь. Тоді слухай!

Жила-була собі Баба-Яга. Жила вона... Діти, де вона жила? І була Баба-Яга сама-самісінька, не мала вона друзів. І було їй... Діти, як ви вважаєте — весело чи сумно? Покажіть, як сумно. Одного разу прокинулась Баба-Яга і вирішила піти шукати друзів. І пішла вона... Куди пішла Баба-Яга? І зустріла... І каже йому... А вовк відповідає... І запитав вовк... А бабуся відповідає... А вовк запропонував... Пішли вони далі. Дорогою бачили... і зустріли... І ніколи наші друзі не сварилися.

Весело було нашим друзям. А коли весело, то завжди хочеться співати, танцювати. Давайте і ми з друзями затанцюємо. Утворіть коло!

Танок.

Вихователь. Діти, вам сподобалася ваша казка? Вона добра чи зла? Діти, як ви краще почуваетесь: коли дружите чи коли сваритесь? Тож давайте дружитимемо і ніколи не ображатимемо одне одного.

Додаток В

**КОДЕКС АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ
ЗДОБУВАЧА ВИЩОЇ ОСВІТИ ХЕРСОНЬСЬКОГО
ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ**

Я, Тараненко Альона Вікторівна, учасниця освітнього процесу Херсонського державного університету, **УСВІДОМЛЮЮ**, що академічна доброчесність – це фундаментальна етична цінність усієї академічної спільноти світу.

ЗАЯВЛЯЮ, що у своїй освітній і науковій діяльності **ЗОБОВ'ЯЗУЮСЯ**:

– дотримуватися:

вимог законодавства України та внутрішніх нормативних документів університету, зокрема Статуту Університету;

принципів та правил академічної доброчесності;

нульової толерантності до академічного плагіату;

моральних норм та правил етичної поведінки;

толерантного ставлення до інших;

дотримуватися високого рівня культури спілкування;

– надавати згоду на:

безпосередню перевірку курсових, кваліфікаційних робіт тощо на ознаки наявності академічного плагіату за допомогою спеціалізованих програмних продуктів;

оброблення, збереження й розміщення кваліфікаційних робіт у відкритому доступі в інституційному репозитарії;

використання робіт для перевірки на ознаки наявності академічного плагіату в інших роботах виключно з метою виявлення можливих ознак академічного плагіату;

– самостійно виконувати навчальні завдання, завдання поточного й підсумкового контролю результатів навчання;

– надавати достовірну інформацію щодо результатів власної навчальної (наукової, творчої) діяльності, використаних методик досліджень та джерел інформації;

– не використовувати результати досліджень інших авторів без використання покликань на їхню роботу;

– своєю діяльністю сприяти збереженню та примноженню традицій університету, формуванню його позитивного іміджу;

– не чинити правопорушень і не сприяти їхньому скоєнню іншими особами;

– підтримувати атмосферу довіри, взаємної відповідальності та співпраці в освітньому середовищі;

– поважати честь, гідність та особисту недоторканність особи, незважаючи на її стать, вік, матеріальний стан, соціальне становище, расову належність, релігійні й політичні переконання;

– не дискримінувати людей на підставі академічного статусу, а також за національною, расовою, статевою чи іншою належністю;

– відповідально ставитися до своїх обов'язків, вчасно та сумлінно виконувати необхідні навчальні та науково-дослідницькі завдання;

– запобігати виникненню у своїй діяльності конфлікту інтересів, зокрема не використовувати службових і родинних зв'язків з метою отримання нечесної переваги в навчальній, науковій і трудовій діяльності;

– не брати участі в будь-якій діяльності, пов'язаній із обманом, нечесністю, списуванням, фабрикацією;

– не підроблювати документи;

не поширювати неправдиву та компрометуючу інформацію про інших здобувачів вищої освіти, викладачів і співробітників;

не отримувати і не пропонувати винагород за несправедливе отримання будь-яких переваг або здійснення впливу на зміну отриманої академічної оцінки ;

– не залякувати й не проявляти агресії та насильства проти інших, сексуальні домагання;

– не завдавати шкоди матеріальним цінностям, матеріально-технічній базі університету та особистій власності інших студентів та/або працівників;

– не використовувати без дозволу ректорату (деканату) символіки університету в заходах, не пов'язаних з діяльністю університету;

– не здійснювати і не заохочувати будь-яких спроб, спрямованих на те, щоб за допомогою нечесних і негідних методів досягати власних корисних цілей;

– не завдавати загрози власному здоров'ю або безпеці іншим студентам та/або працівникам.

УСВІДОМЛЮЮ, що відповідно до чинного законодавства у разі недотримання Кодексу академічної доброчесності буду нести академічну та/або інші види відповідальності й до мене можуть бути застосовані заходи дисциплінарного характеру за порушення принципів академічної доброчесності.

17.10.2021

Альона ТАРАНЕНКО